

Rapa moixetes. Un treball etnomusical i etnoliterari entre Santa Margalida (Mallorca), Tàrbena i Xaló (País Valencià)

Joan-Lluís MONJO i MASCARÓ
Miquel-Àngel FLORES i ABAT
Associació d'estudis folclòrics "Grup Alacant"

Resum Presentem un estudi comparat de la música i la literatura popular entre Santa Margalida, en Mallorca, i Tàrbena i Xaló. Es mostra el plantejament del treball, la classificació dels materials d'estudi i algunes conclusions inicials.

Paraules clau: Tàrbena, Mallorca, literatura, música

Resum Presentamos un estudio comparado de la música y la literatura popular entre Santa Margalida, en Mallorca, y Tàrbena y Xaló. Se muestra el planteamiento del trabajo, la clasificación de los materiales de estudio y algunas conclusiones iniciales.

Palabras clave: Tàrbena, Mallorca, literatura, música

1.- Objectius i justificació

En aquest article volem presentar el treball *Recopilació, catalogació i estudi de la tradició etnomusical i etnoliterària de Santa Margalida (Mallorca) i Tàrbena i Xaló (País Valencià)*, que pretén recopilar, estudiar i editar la música i la literatura popular d'una vila mallorquina, Santa Margalida, i de dues poblacions valencianes, Tàrbena i Xaló, situades a la comarca de la Marina. Es tracta d'una obra pionera dins dels estudis de la música i la literatura popular de les terres de parla catalana, ja que es trenquen les fronteres físiques que separen tres indrets agermanats per la història, encara que distanciat pel temps i per la geografia, i encetar noves vies de retrobament. Pel que fa als objectius, la confluència tindrà una doble vessant:

·En primer lloc, que cada localitat recobre les seues arrels etnoliteràries tradicionals.

·En segon lloc, que hi haja un coneixement mutu entre els tres punts, a fi de percebre i respectar els possibles lligams, per una banda, i les divergències particularitzants, per una altra.

Hi ha diversos motius que han justificat la tria d'aquestes tres localitats:

a) Lligams històrics

Els lligams històrics remunten a la repoblació de les terres valencianes que quedaren despoblades després de l'expulsió dels moriscos, en 1609. En diverses contrades el contingent repoblador va ser majoritàriament d'origen balear, entre elles, molt significativament, les comarques de la Marina, el Comtat i la Safor, d'altres més testimonialment, com la Ribera, la Vall d'Albaida, la Canal de Navarrés o la Foia de Bunyol, com han demostrat treballs primerencs de Josep Costa *El Marquesat de Dénia. Estudio geográfico* (València, 1977) i sobretot "La repoblació mallorquina a la Marina Alta i al seu entorn en el segle XVII" (*Trabajos de Geografía*, Mallorca, 34, 1977-1978), i darrerament, amb noves dades i xifres, els treballs d'Antoni Mas i Joan-Lluís Monjo, "Repobladors mallorquins al sud del País Valencià després de l'expulsió dels moriscs. Cap a un estat de la qüestió" (*Butlletí de la Societat Arqueològica Lul·liana*, 56, 2000), *Per poblar lo regne de València... L'emigració mallorquina al País Valencià en el segle XVII* (Consell Insular, 2002) o "Tothom se'n va a la població de València. L'emigració mallorquina al Regne de València en el segle XVII" (*Butlletí de la Societat d'Estudis Històrics. Filial de l'Institut d'Estudis Catalans*, 15, 2004).

En aquest procés intervingueren la pràctica totalitat de les poblacions mallorquines, encara que, molt significativament destaca la participació de Pollença, Lluçmajor, Santa Margalida, Artà i Lluçmajor. Concretament, de Santa Margalida, amb prop de la quarta part dels seus habitants emigraren durant el primer terç del segle XVII cap al Regne de València, va ser una de les viles mallorquines més afectades per aquest moviment migratori. Pel que fa als destins dels emigrants repobladors, Xaló va ser la població en què es concentrà el major nombre dels margalidans: en el cens de 1646, el 59,5 % del total absolut dels seus caps de família eren originaris d'aquesta vila. *Vegeu, per exemple, el treball d'Antoni Mas, Joan-Lluís Monjo i Josep Mas Les arrels margalidanes del poble de Xaló, Ajuntament de Santa Margalida, 2009, i el treball d'Antoni Mas i Joan-Lluís Monjo, "La mallorquinització onomàstica a la València del segle XVII. L'aportació de la vila de Santa Margalida", dins de les Actes del Congrés Internacional de Toponímia i Onomàstica Catalanes, València, Universitat de València, 2002.*

Li seguia en presència de margalidans la Vall d'Ebo, i en tercer lloc, Castells, en què sumaven, dins de la heterogeneïtat dels repobladors, el col·lectiu més nombrós. A Tàrbena la seua aportació humana tot i no ser la majoritària sí que va ser significativa (al costat, per exemple, de la pollencina, i en menor mesura, la llucmajorera, manacorina o artanenca, entre altres). Entre els llinatges més escampats i representatius d'aquestes poblacions que demostren l'origen margalidà tenim hui encara Calafat, Femenia, Estalric, Font, Mestre, Molines, Monjo, Muntaner o Ordines.

A l'àrea de la Marina i el Comtat es crearen nuclis on més de la meitat de la nova població eren d'origen insular, en ocasions fins al 80, 90 o 100 %. La cohesió d'aquests nuclis, la solidaritat de grup i les condicions físiques de moltes localitats permeteren que s'hi conservaren molts de trets d'origen insular. Els de tipus lingüístic han estat força ben estudiats des de les enquestes de Pere Barnils i Antoni M. Alcover a la primeria del segle XX, llavors centrades exclusivament en Tàrbena i la Vall de Gallinera; però darrerament han estat esteses a una àrea major (cal esmentar en aquest sentit l'aportació fonamental de Vicent Beltran Calvo amb *El parlar de la Marina Alta. El contacte interdialectal valencianobalear*, Alacant, 2005). Però les recialles poden trobar-se en altres contextos, com ja apuntaren Josep Costa, Antoni Mas o Joan-Lluís Monjo: la gastronomia (elaboració de la sobrassada), l'onomàstica (cognoms), les danses populars o la indumentària popular. I podrien ser majors, com la rondallística (com apuntà Joan-Lluís Monjo en la seua comunicació "La tradició rondallística de Tàrbena davant del corpus alcoverià: un estudi comparatiu", presentada en el Congrés de Rondallística: Rondalles de Mallorca, Rondalles del Món, celebrat a Palma del 28 al 30 de novembre de 1996), o potser l'arquitectura popular (com suggerí Joan Seguí en la seua comunicació dins de les Primeres Jornades de Repoblació Mallorquina al Sud Valencià. Segle XVII, Tàrbena, 5 i 6 de maig de 2007). En aquest treball, el nostre treball contribuirà —amb una mostra representativa centrada principalment en tres poblacions, encara que oberta a les comparacions amb localitats veïnes— a l'aprofundiment de la qüestió concreta de les aportacions o els paral·lelismes en els camps de la música i de la literatura de tradició oral.

b) Instrument d'agermanament cultural

El treball pretén forjar una eina més per a la cohesió cultural, dins d'un procés que ja és una realitat des dels actes oficials d'agermanament entre Santa Margalida i Tàrbena (formalitzats en setembre de 1997) i de Santa Margalida i Xaló (formalitzats en octubre de 1998). Precisament enguany que s'està celebrant el 10è aniversari de l'agermanament entre Tàrbena i Santa Margalida (els actes començaren a Tàrbena els dies 4, 5 i 6 de maig de 2007). L'aplec fraternal entre uns nuclis valencians repoblats bàsicament o parcialment amb margalidans en el segle XVII i la vila de Santa Margalida, que és la pàtria dels avantpassats d'aquelles localitats valencianes (o, dit amb termes hel·lènics, si ens permeteu la llicència, la *metròpoli*). Considerem, com ja hem apuntat, que la cultura, les arrels culturals comunes, ha de ser present per força un ingredient dins d'aquest agermanament, si no volem quedar-nos en una superficialitat festiva, formal i buida i, per tant, sense sentit.

1. Estat de la qüestió

2.1. Mallorca

Pel que toca a les fonts escrites comptem, pel costat mallorquí, amb la informació continguda dins de *Die Balearen in Wort und Bild Geschildert* (1869-1891) de l'arxiduc

Lluís Salvador d'Austria, la *Memoria sobre cantos, bailes y tocatas populares de la isla de Mallorca* (1893) de n'Antoni Noguera i Balaguer, pel que fa a les obres pioneres quant a la informació sobre el cançoner (i en el segon cas, l'estudi). Així mateix és molt important la tasca de l'*Obra del Cançoner Popular de Catalunya*, una immensa mampresa que durant el primer terç del segle XX, patrocinats per la vídua de Romaguera i actualment per l'Abadia de Montserrat va dedicar-se a la compilació de materials de música popular per tots els territoris de parla catalana. En algunes de les seues campanyes recorregueren l'illa de Mallorca, concretament en el vol. 3 (1924), vol. 6 (1925), vol. 7 (1926), vol. 8 (1927), vol. 10 (1928) i vol. 13 (1930). També arribaren a la vila de Santa Margalida, els resultats de la recerca poden consultar-se en el volum 3. Les dades oferides per aquests treballs són d'un gran interès per al coneixement de l'estadi de la música popular mallorquina a la primeria del segle XX, s'hi registren tonades i texts etnoliteraris. Així mateix, per exemple, són d'una gran importància, per la presència de partitures, els cançoners d'en Josep Massot i Planes (1984): *Cançoner musical de Mallorca*, "Sa Nostra", Mallorca i de n'Antoni Riera Estarelles (1988): *Cent i tantes tonades de Mallorca*, Moll, Mallorca.

Pel que fa als texts etnopoètics, comptem amb els importants cançoners de Mn. Rafel Ginard Bauçà (1966): *Cançoner popular de Mallorca*, 4 vols., Moll, Mallorca i Mn. Antoni Gili i Ferrer (1995): *Cançoner popular de Mallorca*, 3 vols, el Tall, Mallorca. En aquestes obres apareixen representats tots els gèneres musicals i per fortuna hi ha una presència de la vila Santa Margalida. Malauradament no s'hi ha tengut en compte la notació musical.

Són així mateix interessants les entrevistes contingudes dins de *Folklore de Mallorca. Danzas, música, ritos y costumbres* (1975) d'en Bartomeu Ensenyat Estrany, algunes d'elles de la comarca d'Inca, i, per consegüent, molt properes a la realitat cultural de Santa Margalida.

Pel que toca contretament a la vila de Santa Margalida, existeix un treball monogràfic del glosador Guillem Crespí: *Guillem Crespí i Coll "es Panderer". Gloses*, Santa Margalida, 1996. Amb els dos volums de Mn. Antoni Rubí En aquell temps... La Vila abans de 1925 (1), Ajuntament de Santa Margalida, Santa Margalida, 1999 i *En aquell temps... La Vila abans de 1925* (2), Ajuntament de Santa Margalida, Santa Margalida, 2001, tenim precioses dades i interessants materials de primera mà relacionats amb diversos aspectes de la vida quotidiana en l'època preindustrial i amb riques referències a l'etnoliteratura. Així mateix és important d'assenyalar l'existència d'un estudi inèdit sobre els glosadors margalidans dut a terme per n'Antoni Mas i Forners, molt ric en materials i dades sobre aquest fenomen cultural.

Pel que toca a la rondallística general de l'illa de Mallorca cal tenir en compte sobretot l'obra de Mn. Antoni M. Alcover *Rondaies mallorquines* (editades per l'editorial Moll, actualment reeditades en una edició crítica), l'edició de i les darreres aportacions d'Albert G. Hauf, Pere Orpí, Josep Grimalt o les versions contingudes al rondallari de Marià Aguiló. Cal dir que la representació margalidana hi és ben migrada.

2.2. Tàrbena

Pel que fa a Tàrbena, la recaptació de materials com a document dialectològic ja va ser posat en pràctica en 1918 per Mn. Alcover arran de la seua estada a Tàrbena, com donen

Figura 1.- El surdo de Tàrbena. Un dels informants de Tàrbena, Juan Molines Guerri, després d'una entrevista (29 d'Agost de 2005)

a entendre les peces que reproduceix en el seu dietari. En 2005 aparegué una versió en CD-ROM d'aquestos materials editada pel Govern de les Illes Balears, duta a terme per na M. Pilar Perea.

Durant els primers anys de la dècada de 1930 l'historiador i folklorista Adolf Salvà i Ballester, de pare tarbener, va incloure dins *De la marina i la muntanya* una gran quantitat de materials etnoliteraris procedents de Callosa d'en Sarrià i de Tàrbena. Pel que fa a la tradició popular tarbenera, l'interés és molt gran perquè s'hi inclouen materials de creació local que es remunten a la segona meitat del segle XIX. No s'hi inclouen les melodies.

A l'any 1951 la musicòloga pegolina Dolores Cendra va dur a terme un exhaustiu treball d'enregistrament i transcripció del patrimoni musical tarbener becada per la Diputació de València. Malauradament els preciosos materials que recopilà no només no foren mai publicats –com estava previst– dins la col·lecció *Cuadernos de música folklórica valenciana*, sinó que es perderen.

En 1973 el musicòleg valencià Salvador Seguí va incorporar dins el seu magnífic *Cancionero musical de la provincia de Alicante* unes quantes mostres de la tradició musical de la comarca, amb dades interessants sobre Tàrbena i Xaló, amb notació musical, i representant tots els gèneres (cançons nadalenques, cançons infantils i de jocs, cançons de ball, cançons religioses, tocades instrumentals, romanços...).

En 1981 l'escriptor tarbener Miguel Signes Molines en el seu llibre de memòries històriques de Tàrbena *Historias de mi pueblo* (Tàrbena), va dedicar un capítol anomenat "Cantares de Tàrbena" a la tradició etnopoètica local. S'hi troben diverses mostres de

cançons de la tradició oral (quartetes, seguidilles, cançons infantils, cançons de bressol, cançons de diverses tasques agrícoles, cançons de Pasqua), però sense la notació de les melodies.

El metge i polígraf natural de la Nucia (Marina Baixa) Miguel Guardiola Fuster titulat *La Nucia, apuntes para la historia*, que inclou un capítol dedicat al cançoner popular (pàgines 201-230). Dins del cos del llibre hi ha diverses dades referents a les festivitats locals i a alguns fets i succeïts que també van acompanyats de versos i cançons. En 1997 dedicà un ampli treball a la recopilació de la lírica tradicional valenciana meridional en general, centrat sobretot en la nostra comarca: *Lírica tradicional valenciana. Cançoner Popular valencià*.

En 1994 el folclorista Eugeni-Adolf Monjo i Pasqual, resident a Teulada, va reproduir dins el seu treball *Saba vella*, dedicat a l'anàlisi de diversos aspectes etnològics de la Marina, alguns materials de la tradició etnopoètica tarbenera. En 1999 en el seu treball monogràfic sobre els jocs tradicionals de la Marina Alta *Jocs populars valencians de la Marina Alta* va tenir en compte algunes versions tarbeneres i xalonerres. També s'inclouen peces procedents de Tàrbena i de Xaló en el seu darrer llibre, que és una recopilació i estudi de materials etnoliteraris titulat *Cançons nostres* (editat en 2004 amb la col·laboració dels ajuntaments de Teulada i de Gata), amb la transcripció musical realitzada per en Josep Mayor Cholbi.

En juliol de 2003 en Joan-Lluís Monjo i Mascaró llegí una tesi de llicenciatura, dirigida pel Dr. Jordi Colomina Castanyer del Departament de Català de la Universitat d'Alacant, titulada *Registre literari i dialecte en el cançoner tradicional tarbener*, centrat precisament en el cançoner popular de Tàrbena. Aquest treball ha estat editat en 2009 per la Universitat d'Alacant amb el nom *Cançoner popular de Tàrbena. Recopilació i estudi lingüístic*.

Quant a la rondallística, la presència de textos tarbeners es fa palesa a l'antologia de la Marina Baixa de Diéguez, Mari Àngels & Llinares, Maria F. & Llorca, Francesc-X. & Montiel, Rosa (1999): *Rondalles de la Marina*, Caixaltea, APA de l'IES Bellaguarda, Altea, enguany reeditades en una edició més acurada. I sobretot en el treball inèdit de Joan-Lluís Monjo *Recuèlh de contes recaptats de la tradició oral valenciana meridionala (estudi lingüístic e etnoliterari)* (mestressa o tesi de llicenciatura dirigida pel Dr. Joan-Maria Petit, Departament de Ciències de Llenguatge, Universitat "Paul Valéry", Montpeller, 1995).

Com a treball escrit de referència cal considerar també alguns treballs publicats els darrers 20 anys en què, dins de la comarca de la Marina, es fa un estudi de tots (o de diversos) gèneres etnoliteraris:

·SENDRA, Dolores (1951), *Canciones y danzas de la comarca de Pego, cuadernos de Música Folklórica Valenciana*, vol. 3, València, Instituto Valenciano de Musicología / Institución Alfonso el Magnánimo.

·AAVV. (1985): *Al trencall del maror*, la Vila Joiosa.

·ROIG, Rosabel & ROIG, Mari (1999): *Contes i jocs populars de les valls de Guadalest i de l'Algar*, Institut de Cultura "Juan Gil-Albert", Alacant.

·SALA GINER, Daniel (2000): *Cuadernos de Música Folklórica Valenciana (Tercera época). III. Murla. Cançons del meu poble*, Institució "Alfons el Magnànim" - Diputació de València, València.

·GUARDIOLA, M. Isabel & BELTRAN, Vicent (2005): *Bolulla la caramulla: Cultura popular i llengua d'un poble de la Marina*, Institut Alacantí de Cultura Juan Gil-Albert, Diputació

d'Alacant, Alacant.

·PASTOR, Pasqual, Joaquim SASTRE & Josep CENDRA (2004), *El patrimoni musical d'arrel popular a la Marina Alta: el cançoner tradicional de Teulada*, Ajuntament de Teulada / Associació Cultural «Amics de Teulada» / Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta.

3. Metodologia

3.1. Elaboració d'una enquesta

L'anàlisi i l'estudi de les fonts escrites ens hauran de servir per redactar un qüestionari concret sobre el fet musical i etnoliterari, aplicable a les tres comunitats. Aquest estarà adaptat a la realitat sociocultural i geogràfica de cada indret. Constarà d'una relació de preguntes referides a:

- gèneres musicals i etnoliteraris
- usos de les músiques i texts etnoliteraris
- rituals socioculturals a l'entorn de la cançó i del ball
- instruments, sonadors i agrupacions musicals
- glosadors i versadors
- corpus rondallístic
- venedors ambulants i pregons
- tocs de campanes

3.2. Entrevista als informants

En primer lloc caldrà fer una selecció de possibles informadors, com ara gent relacionada amb les manifestacions populars locals, de famílies de músics, glosadors, con-

Figura 2.- Anna Noguera. Entrevistant una informant de Xaló , Anna Noguera(5 de Juliol de 2007

taires o balladors tradicionals, preferentment d'edat avançada. Hem de tenir en compte que algunes d'aquestes entrevistes ja han estat fetes per nosaltres amb anterioritat, en aquest cas, a persones que ja no viuen, per la qual cosa aquest material serà inclòs dins del present projecte.

En aquestes entrevistes s'aplicarà un qüestionari, amb la intenció d'aconseguir el màxim d'informació i, per altre costat, s'enregistraran els textos musicofolclòrics i etnoliteraris que siguem encara possibles de recopilar parcialment o íntegra.

3.3. *Elaboració i selecció d'un corpus etnomusical i etnoliterari*

En ell es tindran en compte els materials que s'han pogut arregar de les persones entrevistades o de les fonts escrites. Posteriorment haurem de classificar-los i seleccionar aquells que trobem més representatius de la tradició popular estudiada, tenint en compte aquests paràmetres:

- peces de major difusió i coneixença
- peces de gran interès per a la història i coneixement del patrimoni
- varietat de gèneres segons els cicles i usos vital i festiu
- peces o textos representatius de cada comunitat
- peces o textos amb paral·lelismes en les diverses comunitats.

3.4. *Enregistrament en suport de disc compacte*

Pel que fa a aquest punt, la nostra presentació dels materials sonors té com a objectiu acostar-nos, poc dalt poc baix, al tipus de recopilacions sonores que ja s'han fet a l'illa de Mallorca i València, sobretot pel que fa a la música de tradició oral. Uns referents mallorquins poden ser :

–*Madò Antònia Buades. Sa Pobla. Cançons de treball del camp*, Ajuntament de sa Pobla, 1995.

–*Sa Pobla. Col·lecció "Sons d'una illa"*, Ajuntament de sa Pobla – Consell de Mallorca, Departament de Cultura, 1998.

–*Jaume Ginard Genovard. Jo no em cansaria mai de cantar damunt una era*, Ajuntament d'Artà - Consell de Mallorca, Departament de Cultura, 2000.

–*Tonades de feina de Mallorca*, Consell de Mallorca, Departament de Cultura, 2005.

Pel costat valencià el referent és la col·lecció de volums editats per la Generalitat Valenciana des de l'any 1988 amb el títol *Fonoteca de Materials*, que conté enregistraments monogràfics dedicats a diverses comarques (l'Alt Palància), poblacions (Titaguas, la Todolella, Guadassuar), gèneres (tocs de campanes a la ciutat de València, la xirimita a la ciutat de Morella, cants de l'aurora, el cant d'estil), manifestacions musicals especials (els peregrins de les Useres, la processó d'Algemesí, el Misteri d'Elx, les danses de la Vall d'Albaida), o bé, enregistraments en forma de miscel·lànies. Darrerament, en 2005, l'Associació d'Estudis Etnogràfics "Grup Alacant" (de la qual formem part Joan-Lluís Monjo i els germans Flores i Abat) ha editat un doble CD dedicat a la música popular de la ciutat i comarca d'Alacant, titulat *Sons de Migjorn*, que congria la reproducció dels materials recopilats en els treballs de camp i la restauració fidel de diverses peces, en una harmonia que voldríem que fos el model directe d'aquesta edició.

Encara que, com que es pretén mostrar un ventall major de gèneres, es pretén seguir el model del doble CD que coordinà el "Grup Alacant" *Ja plora la nyora. Música i literatura de tradició oral de Guardamar del Segura* (La Gola, Guardamar, 2007).

4. Els resultats. Repertori dels gèneres etnoliteraris i líricomusicals obtinguts

ELS GÈNERES LIRICOMUSICALS

4.1. El cicle de la vida

- Cançons de bateig
- Cançons de bressol
- Cançons i jocs de falda
- Cançons o fórmules relacionades amb determinats jocs infantils i juvenils
- Cançons de quintos
- Cançons amoroses (galanteig, picat)
- Tocs de campanes (difunts: infants, adults)

4.2. Cançons de faena

- De llaurar
- D'entrecavar
- De segar (amb falç o amb dalla; segons la terminologia mallorquina: fauç i faucella)
- De batre
- De collir o plegar (olives, ametles, figues...)
- De tafoner (de moldre olives a l'almàssera, terme mallorquí)
- De tondre
- De matanceres

4.3. El cicle de l'any

- Cançons de Nadal: tonades d'acapte, nadales, la Sibil·la
- Cançons de la festa de Sant Antoni
- Cançons dels Darrers Dies
- Cançons de diversos rituals religiosos del cicle litúrgic: Sant Josep, la Puríssima, Setmana de Passió, Pasqua, Tots Sants.
- Cançons i tonades de les festes patronals o devocionals: càntics religiosos (gojos), tonades rituals, tonades lúdiques (ballades públiques, balls rituals, jocs).

4.4. El ball popular

- El substrat antic:

Al nord i est mallorquí: les mateixes, els copeos, la jota (jota de sa potada, jota per onze, jota a so de pastera) i el fandango. Darrerament, els boleros.

Al sud valencià: les danses, les seguidilles, el fandango valencià (el crusao), l'u o fandango andalús (conegut com a ball per dalt, a Tàrbena, i com a matinera,

a Tàrbena i a Xaló), la jota (de “passecalle”, de “serenata”, de Pasqua, de ball) i la jota de quatre (coneguda com a pedreguera, a Xaló).

·La darrera època: Balls aferrats: la masurca, la polca, el vals, el xotis, l'havanera, el pasdoble...

4.5. Altres gèneres

·Les tonades de lluïment: l'onze, “les columbianes”.

·La cançó llarga (romancer antic, romancer de tradició moderna).

·El cançoner infantil

·Les cançons de taverna

·Les cançons de colles d'amics

·Les cançons de contingut polític o social

·Les cançons humorístiques

·Els tocs de les campanes: toc de missa ordinària, toc de missa solemne, toc de processó, toc d'àngelus, toc d'ànimes, toc d'alçar a Déu, toc d'alarma, toc de difunts.

GÈNERES NARRATIUS

4.6. Llegendes

- Protagonitzades per éssers fantàstics
- Protagonitzades per personatges religiosos
- Etiològiques

4.7. Rondalles

- Protagonitzades per animals
- D'enginy
- Meravelloses
- Contalles, facècies
- Formulístiques

4.8. Succeïts

GÈNERES MENORS

- Oracions populars
- Pseudooracions

- Encantalls
- Mimologismes
- Xants
- Befes onomàstiques
- Tornaveus
- Pregons dels oficis
- Tocs d'oració cantats

ELS GÈNERES ETNOMUSICALS

4.9. Tonades de xirimita o dolçaina

- Les danses
- Tocs processonals
- Tocs de cucanyes
- Toc de la correguda del gall
- Cercaviles

4.10. Tonades de xirimia

- Tocs de ball
 - oLa jota
 - oLa mateixa
 - oEls boleros
- Tonada de "Sor Tomasseta"
- Tonada de ses Porgueres
- Tonada de ses Jornades
- Tonada de ses corregudes
- Tonada de Sant Antoni

4.11. Tonades a banda de música

- Les danses
- Tonades de revetla
 - oPolques
 - oMasurques
 - oValsos
 - oHavaneres
 - oPasdobles
 - oXotis
 - oFox-trots
- Tocada de la correguda del gall
- L'Aurora

4.12. Altres intruments

- La matraca o batzoles
- La roncadora
- El ric-rec
- Les flaütes o flaviols

Figura 3.- Antonia Frontera. L'informant Antònia Frontera de Santa Margalida ens fa una mostra del ball dels boleros que aprengué de sa mare (1 de Maig de 2008)

5. Conclusions

La interrupció de la transmissió oral en totes les localitats és un fet evident. Podem observar que la Guerra Civil marca en general una fita pel que fa a la transmissió generacional de la majoria de gèneres, sobretot els d'abast públic, com el ball popular (a tots els llocs), les cançons de ronda (al País Valencià) o les cançons enversades (al País Valencià).

El pas cap a una economia industrial, o en general, el pas cap a un mitjà de vida d'acord amb el sistema industrial, tingué efectes socioculturals molt clars. El turisme de masses, present tant a Mallorca com a la Marina, és el reflex més evident d'aquest canvi, amb mostres representatives com la creació de grans construccions adreçades a aquesta finalitat com can Picafort (Santa Margalida) o Terra Mítica (la Marina). Molts d'aquestes efectes en la vida quotidiana tingueren un reflex molt directe en l'etnoliteratura: es perderen les cançons de bressol, es perderen les cançons infantils i relacionades amb els jocs, es perderen els pregons dels oficis tradicionals,

Per una altra banda, la mecanització del camp va suposa un canvi en els costums revolucionari que es va reflectir en l'etnoliteratura. Es perderen els gèneres relacionats amb les tasques agrícoles (llaurar, batre, segar). Encara que hem de dir que a Mallorca s'han mantingut fins a un estadi generacional menys reulat que al País Valencià, i, dins de la Marina, a Tàrbena s'han mantingut millor que a Xaló.

Per una altra banda, els mitjans de comunicació de masses tingueren un efecte anivellador pel que fa als gustos de la gent relacionats amb l'oci o amb els referents culturals i en l'imaginari col·lectiu. Les cançons i tonades de moda (majoritàriament expressades en castellà) substituïren les difoses amb un abast més reduït. Els dibuixos

animats i els personatges de Disney substituïren els herois tradicionals de les rondalles i de les llegendes. Les radionovel·les i la copla espanyola substituïren el romancer (i dins del romancer, el romancer en castellà ja havia desplaçat el romancer en català, o l'havia arraconat).

Com a avanç provisional de la nostra recerca que està encara en curs, podem dir que, pel que fa a les concomitàncies entre la tradició balear i la tradició valenciana de la Marina, els paral·lelismes més evidents es troben en algunes peces del cançoner infantil, com ara aquell joc de falda que en alguns pobles de la Marina comença amb la forma "Rapa moixetes". En aquesta seqüència, la paraula moixeta és el diminutiu del geosinònim moix 'gat', característic del mallorquí, coincideix amb la tradició mallorquina, i s'allunya de les versions valencianes paral·leles que comencen amb la seqüència (*Ar*)*rapa mixinetes (/mixetes /mixonetes)*... En general, hi ha poques peces liricomusicals que apareguen en les dues comunitats, si no són alguna cobla de quatre mots (com ara, "Xiquetes, filau, filau, / que la camisa se'n riu / i si no l'apedaçau, / no la dureu a l'estiu", procedent de Tàrbena; per a més dades, vegeu el *Cançoner popular de Tàrbena. Recopilació i estudi lingüístic* de Joan-Lluís Monjo, Universitat d'Alacant, 2009, p. 83), alguna peça del romancer vell (com ara "A la plaça fan ballades") o alguna peça de tradició més moderna (com ara "Dolores tenia un nóvio" o el gènere flamenc de les colombianes, que arrelà tant a Santa Margalida, com a Tàrbena i a Xaló). Entre els gèneres narratius cal destacar la llegenda d'en Micalet Monjo de Tàrbena, tant com a caçador a qui li apareix la figura fantasmagòrica d'una llebre que parla, amb paral·lelismes molt clars dins de la tradició balear, com a "l'home de la lluna", origen etiològic de les taques que es contemplen a la superfície lunar, amb paral·lelismes també a Mallorca, encara que no exclusivament.